

ца, в отношении которого ведется дело о применении принудительных мер медицинского характера // Уголовный процесс. – № 1. – 2005. – С. 86.

4. *Строгович М.С.* Основные вопросы советской социалистической законности. – М., 1966.

5. *Шалгунова С.А.* Дослідження особи злочинця в кримінології // Науковий вісник Юридичної академії внутрішніх справ. – 2005. – № 4. – С. 291-296.

6. *Балабанова Л.М.* Судебная патопсихология. – Режим доступа: <http://www.inter.criminology.org.ua>.

7. Матеріали вивчених автором 38 архівних кримінальних справ по Ленінському районному суду м. Запоріжжя.

Надійшла до редакції 07.09.2011

А.І. Богатирьов

здобувач

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.83

ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ СЕРЕДЬНОГО РІВНЯ БЕЗПЕКИ

Зроблено аналіз витоків становлення та розвитку професійної деформації працівників виправних колоній середнього рівня безпеки.

Ключові слова: професійна деформація, розвиток, персонал, виправні колонії середнього рівня безпеки.

Проведен анализ истоков становления и развития профессиональной деформации сотрудников исправительных колоний среднего уровня безопасности.

Ключевые слова: профессиональная деформация, развитие, персонал, исправительные колонии среднего уровня безопасности.

The article is dedicated to analysis of origin and development of professional deformation at medium security level penal colonies.

Keywords: professional deformation, development, staff, medium security level penal colonies.

Постановка проблеми. Враховуючи особливі умови праці працівників виправних колоній середнього рівня безпеки (конфліктні ситуації із непередбаченим наслідком, спілкування із засудженими, ризик у прийнятті рішення, психічні та фізичні перевантаження тощо), цілком логічно припустити, що у цьому виді діяльності професійна деформація буде розвиватися особливо інтенсивно та масштабно.

Між тим співробітники виправних колоній середнього рівня безпеки у своїй професійній діяльності повинні підтримувати законність та припиняти будь-які порушення з боку засуджених, при цьому самі

вони не мають права переступити межі дозволеного.

Це створює, на нашу думку, додаткову складність щодо реалізації засобів впливу на виправлення і ресоціалізацію засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки. От чому співробітники виправних колоній середнього рівня безпеки в першу чергу потребують уваги у площині попередження професійної деформації.

Мета статті полягає у вирішенні проблеми професійної деформації працівників виправних колоній середнього рівня безпеки, тому що з цим пов'язана ефективність додержання законності у пенітенціарній системі України.

Безумовно, пошук ефективних методів виявлення професійної деформації у працівників виправних колоній середнього рівня безпеки, розкриття передумов її розвитку, а також корекція та профілактика цього процесу багато в чому зумовлюють успішність виконання своїх службових обов'язків і правомірність дій персоналу.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемам професійної деформації як на теоретичному, так і на практичному рівні присвятили низку праць такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О.М. Бандурка, І.Г. Богатирьов, В.В. Бедь, С.П. Безносков, М.Й. Варій, Д. Гарольд, Д. Грін, Ю.В. Голик, Є.В. Додін, А.В. Дулов, М.І. Ібрагімов, К.В. Злоказов, З.Р. Кісіль, Л.М. Колодкін, М.С. Корольчук, М.В. Костицький, Р.А. Кузнецов, В.М. Крайнюк, Х. Лангерок, К. Леонгард, І.В. Максимов, Н.П. Матюхіна, В.С. Медведєв, В.В. Оксамитний, В.С. Олійников, О.Ю. Синявська, А. Сімковіч, Б.Г. Сьєдін, В.М. Столбовий, О.М. Столяренко, А.С. Сухов, С.Є. Раїнкін, О.Р. Ратінов, Л.Н. Терновський, Ю.А. Тихомиров, А.Н. Шатохін, А.І. Шестак та ін. Висновки вчених про правові та психологічні наслідки цього явища зумовлюють необхідність створення дієвої системи попередження професійної деформації та запровадження корекційних заходів на кожному етапі її виникнення і подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ретроспективний аналіз проблеми професійної деформації в контексті розвитку системи наукового знання, як, зрештою, і аналіз будь-якого іншого соціального явища, неможливий поза визначенням феномена виникнення і розвитку сучасних різновидів професійної деформації взагалі та професійної деформації працівників виправних колоній середнього рівня безпеки зокрема.

Своєрідність професійної діяльності працівників виправних колоній середнього рівня безпеки полягає в тому, що виконання ними посадових обов'язків здійснюється в ситуаціях з непередбачуваним результатом, із граничними психічними, фізичними перевантаженнями та ризиком, пов'язаним з підвищеною відповідальністю за свої вчинки, щоденним спілкуванням із засудженими, що доволі часто ви-

магає рішучих дій, тощо.

Ці специфічні особливості діяльності персоналу впливають на їх особистісні характеристики і можуть призвести до розвитку професійної деформації. У найбільш загальному вигляді наслідком даного феномена можуть бути такі прояви девіантної поведінки, які призводять до негативного соціального оцінювання, не співпадають із професійною етикою, спотворюють очікуваний позитивний імідж працівника. Ми погоджуємося з позицією З. Кісіль, що професійна деформація – це явище не сьогодення. Вона існувала завжди – в різних формах, детермінуючись різними чинниками, діючи в різних політичних та соціально-економічних умовах [1, с. 126].

На думку автора фундаментального наукового дослідження В.С. Медведєва, професійна деформація сучасних міліціонерів – це реальна й подеколи неминуча данина, котру «сплачує» людина за високий рівень домагань, пристрасне захоплення своєю діяльністю. Вчений дійшов висновку, що професійна деформація є комплексом своєрідних взаємопов'язаних змін окремих якостей і особистості в цілому, що виникають внаслідок виконання правоохоронних функцій. При цьому спостерігаються відмінності в інтенсивності впливу специфіки діяльності на розвиток професійної деформації у різних службах. Зокрема, найбільш інтенсивний негативний вплив спостерігається в карному розшуку, середній ступінь інтенсивності – в патрульно-постовій службі і слідстві, а низький ступінь інтенсивності – в паспортній і кадровій службах [2, с. 58].

Не можна не погодитися з професором С.В. Петковим, який зазначає: «...професійна деформація особистості працівників ОВС – це зміни в негативний бік професійних та особистих якостей деяких працівників під впливом умов і досвіду професійної діяльності. Вона виявляється у професійно-моральній, професійно-інтелектуальній, емоційно-вольовій і, як похідна, у сфері професійної діяльності».

До причин, які призводять до виникнення професійної деформації, С.В. Петков відносить такі: по-перше, деякі особливості правоохоронної діяльності, відносини з різноманітними категоріями людей при її здійсненні; по-друге, низький моральний рівень населення на обслуговуваній ділянці, вплив кримінального бізнесу, корупції, постійні службові контакти з кримінальним світом та асоціальними особистостями; по-третє, неефективне управління, нестабільність, невизначеність, непоінформованість, професійна неспроможність, недостатнє матеріально-технічне забезпечення працівників ОВС; по-четверте, конфліктні стосунки в процесі професійної діяльності; по-п'яте, особисті якості працівника, на які не звернули увагу кадрові апарати при прийомі його на службу, або які змінилися під час неї [4, с. 74-77].

Цікавим є підхід А.В. Буданова, який розглядає професійну де-

формацію у працівників органів внутрішніх справ у професійно-моральній, інтелектуальній і емоційно-вольовій сферах, а також у професійних діях. Чільне місце в працях А.В. Буданова посідає розгляд трьох основних груп факторів, які спричиняють професійну деформацію: факторів, зумовлених специфікою професійної діяльності, факторів особистісного характеру і факторів соціально-психологічного характеру [5, с. 56].

На думку професора М. Савчина, фактором особистісної деформації є зміни у психоемоційній сфері. Тому найбільш поширеними змінами функціонування цієї сфери у працівників міліції є недостатньо компенсована тривога, знижений фон настрою, негативне ставлення до життя, емоційний дискомфорт і фрустрація потреби у соціальному визнанні, любові і самореалізації [6, с. 145–152].

Водночас проведене нами дослідження професійної деформації працівників виправних колоній середнього рівня безпеки показує, що доволі часто їм притаманний підвищений рівень тривожності, репресивності при виконанні професійних обов'язків. Негативно позначаються на службовій діяльності і впливають на стереотип професійної поведінки дисфункційні наслідки емоційного вигорання. Так, домінуючими симптомами фази резистенції є неадекватне вибіркоче емоційне реагування і редукція професійних обов'язків. Безумовно, це і є підтвердженням прояву професійної деформації, що проявляється в послабленні вимогливості до себе, до виконання своїх службових обов'язків.

Деякі дослідники вважають, що професійна деформація є результатом невідповідності людини суспільній професійній нормі, появи жорстких професійних стереотипів, перенесення професійної ролі у сферу позаслужбових стосунків або впливу специфіки службової діяльності [7, с. 15].

Найбільш вагомим фактором, який сприяє розвитку професійної деформації, на думку К.В. Злоказова, В.А. Кузнєцова, В.С. Плетнікова, є організація, умови і досвід професійної діяльності працівників правоохоронних органів, а також засвоєння ними професійної ролі. Так, на думку російських дослідників, до особистісних причин, що сприяють виникненню професійної деформації, слід віднести «недостатній рівень професійних здібностей, недоліки позитивної мотивації стосовно діяльності; особливості перебігу професійних та вікових криз; неадекватну самооцінку і розуміння соціальної значущості власних професійних функцій» [8, с. 39].

Цікавою, але недостатньо аргументованою, є позиція, яка пов'язує будь-яке відхилення від правомірної поведінки з деформацією. Так, В.В. Оксамитний при характеристиці маргінальної поведінки виділяє чотири типи деформації: соціальну, соціально-моральну, соціально-правову і суто протиправну [9, с. 22]. Перша являє собою по-

рушення вимог вікових соціальних ролей, друга – порушення рольових приписів і моральних норм поведінки. Третя виявляється в порушенні правових норм, четверта – в численних правопорушеннях (у тому числі адміністративних і кримінальних).

О.Р. Ратінов вважав, що деформація в суспільній свідомості слугує соціально-психологічним джерелом злочинності [10, с. 225]. На думку В.М. Кудрявцева, остаточне значення має «деформація соціальних цінностей і уявлень про них», хоча в цілому соціальні деформації являють собою складний, багатоплановий процес, який має приховану зумовленість. Ми погоджуємося з позицією В.М. Кудрявцева, що поняття деформації можна застосовувати, з одного боку, до явищ суспільного життя, соціальних інститутів, а з іншого – до особистості, її стилю життя, внутрішнього світу [11, с. 3].

Професійна деформація починається з негативних змін у професійній діяльності та у поведінці, тобто на соціально-психологічному рівні. Таку ж думку висловлює ряд авторів, одностайно пов'язуючи професійну деформацію з негативними змінами соціально-психологічної структури особистості. До цього висновку доходять і деякі зарубіжні психологи.

Зокрема, Л.Н. Терновскі вважає, що професійна деформація особистості являє собою триваючий у часовому континуумі мультисегментний процес нехтувань (порушень) ментальних формацій особистості, що детермінують численні діяльнісні трансформації у професійній діяльності [12, с. 363-364]. Деформація професійного ества, на думку Д. Гріна, етимологічно полягає у вузькому етико-моральному сприйнятті, дискурсивному спрямуванні на стереотипні цілі, інтернальні щодо його професійного світосприйняття, що проявляється у опозиціонуванні останнього щодо сформованих суспільством аксіом діяльності (у конфронтаційному сприйнятті останніх) [13, с. 747-817].

Професійна деформованість насамперед починає виявлятися в самій особистості, потім через її поведінку відбивається на службовій діяльності і близькому оточенні. Особливості особистості і діяльності такого працівника виявляються по-різному і в багатьох поєднаннях; іноді гіпертрофований розвиток окремих рис може призвести до професійної непридатності даного працівника, до порушення ним закону чи аморальних дій. Отже, розвиток професійної деформації може негативно впливати на мотивацію службової поведінки співробітників виправних колоній середнього рівня безпеки.

Наявність негативних чинників професійної діяльності призводить до наростання невдоволеності собою, внутрішньої напруги, до почуття душевного дискомфорту та невпевненості у собі.

Результати проведеного нами дослідження показали, що професійна деформація реально існує серед працівників виправних колоній

середнього рівня безпеки із всіма негативними наслідками цього явища. Значною мірою її наявність, на нашу думку, пов'язана із:

– особливостями професійної діяльності працівників виправних колоній середнього рівня безпеки, які постійно перебувають в особливих умовах роботи;

– систематичним впливом злочинного середовища;

– формуванням стереотипів поведінки, типів реакцій, які в подальшому можуть призвести до аморальних вчинків, викривленню особистісних якостей.

Наслідком неврегульованості численних конфліктів інтересів у повсякденній діяльності співробітників виправних колоній середнього рівня безпеки є те, що поступово у них починають домінувати групові професійні мотиваційні стереотипи, значну частку яких складають «корисливі» мотиви. Ці пріоритети, які в подальшому спричиняють професійну деформацію, штовхають персонал до використання службового становища для вузькогрупового та індивідуального збагачення, провокування масового поширення хабарництва, конфронтації з нормами моралі і закону [3, с. 45].

Не можна не погодитися з професором С.П. Безносовим, який зазначає, що проблема професійної деформації майже зовсім не вивчена, хоча викликає значний інтерес і у теоретичному, і у прикладному плані [14, с. 139]. Наведені вище погляди вчених-правознавців та психологів щодо професійної деформації дають можливість дійти висновку, що найбільш поширені чинники, що спричиняють девіантну поведінку, традиційно поділяються на об'єктивні і суб'єктивні, серед яких ми виділяємо соціально-економічний, політичний, правовий, психологічний стани суспільства.

Висновки. Проблема професійної деформації працівників виправних колоній середнього рівня безпеки викликає стурбованість не лише у науковців, але й у Державній пенітенціарній службі України, що знаходить своє відображення у відомчих нормативно-правових актах. Через професійну неспроможність, черствість та байдужість до засуджених, моральну розбещеність окремих працівників виправних колоній середнього рівня безпеки продовжують мати місце непоодинокі випадки рукоприкладства, неслужбових відносин із засудженими тощо.

Бібліографічні посилання

1. Кісіль З.Р. Професійно-психологічна деформація та її врахування під час підготовки юридичних працівників у навчальних закладах МВС України // Вісник ЛьвДУВС. – 2007. – № 1. – С. 126-133.
2. Медведев В.С. Психология профессиональной деформации сотрудников органов внутренних дел: Дисс. ... д-ра психол. наук. – К., 1999.
3. Медведев В.С. Професійна деформація співробітників пенітенціарних установ. – К., 1996.
4. Петков С.В. Менеджмент в органах внутрішніх справ України: Монографія. – Д., 2007.

5. Буданов А.В. Психолого-педагогические пути преодоления профессиональной деформации сотрудников ОВД. – М., 1994.
6. Савчин М.В. Професійна особистісна деформація співробітників органів внутрішніх справ та деякі шляхи її профілактики // Вісник ЛьвДУВС. – 2005. – № 2. – С. 145-152.
7. Шалгунова С.А. Кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1999.
8. Злоказов К.В., Кузнецов Р.А., Плетников В.С. Профессиональная деформация сотрудников правоохранительных органов как предмет психолого-юридического анализа: Монография. – Екатеринбург, 2009.
9. Оксамытный В.В. Правомерное поведение личности. – К., 1985.
10. Ратинов А.Р. Социально-психологические аспекты юридической теории и практики // Прикладные проблемы социальной психологии. – М., 1983.
11. Кудрявцев В.Н. Механизмы социальной деформации // Вопросы философии. – 1989. – № 3. – С. 3-13.
12. Ternovsky L.N., Ternovskaya V.A. The professional deformation of the personality from the point of view of deontology // European Neuropsychopharmacology. – Elsevier, Amsterdam, 1995. – 5 (№ 3). – P. 363-364.
13. Stagner R. Aging in industry. // In J. Birren K. Handbook of the psychology of aging. – New York, 1985. – P. 747-817.
14. Безносков С.П. Профессиональная деформация и воспитание личности // Психологическое обеспечение социального развития человека. – СПб., 2004.

Надійшла до редакції 23.06.2011

І.І. Журова

здобувач

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.847

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

Проаналізовано правовий механізм звільнення від відбування покарання з випробуванням і визначено стратегічну та тактичну мету його здійснення.

Ключові слова: *правовий механізм, стратегічна та тактична мета, звільнення від відбування покарання з випробуванням.*

Проанализирован правовой механизм освобождения от отбывания наказания с испытанием и определены стратегическая и тактическая цели его осуществления.

Ключевые слова: *правовой механизм, стратегическая и тактическая цель, освобождение от отбывания наказания с испытанием.*

The article is dedicated to legal mechanism of conditional sentence and its strategic and tactical aims.

Keywords: *legal mechanism, strategic and tactical aims, conditional sentence.*